

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ
ՀՀ ԿԳՄՍՆ «Մարտունու Տ. Աբրահամյանի անվան դպրոց»

ՊՈԱԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍԱԿՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ Սովորողների մեջ ինքնուրույնության, նախաձեռնության և ստեղծագործական ունակությունների զարգացումը առարկայի դասավանդման ընթացքում

ԱՆՑԿԱՑՄԱՆ ՎԱՅՐԸ

Վայքի ավագ դպրոց

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՂԵԿԱՎԱՐ

Կիմա Օհանիսյան

ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Հակոբյան Էմմա 2-րդ խումբ

ԴՊՐՈՑ

Վայոց ձորի մարզի Սարավանի հիմնական դպրոց

Վայք 2023

Բովանդակությ ուն

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ..... 3

ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆՈՒԹՅՈՒՆ..... 4

Սովորողների ինքնուրույն գործունեության կազմակերպման ձևերը 7

I Ինքնուրույն աշխատանքի դասակարգման հատկանիշներ՝ ըստ ուսումնական նպատակների
..... 10

II Ըստ ճանաչողական գործունեության բնույթի..... 10

III Ըստ կազմակերպման ձևի..... 11

IV Ըստ ինքնուրույն աշխատանքի ընթացքում դիդակտիկ նյութերի կիրառության..... 11

V Ըստ կատարման տեղի..... 12

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ..... 15

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ..... 20

    Օգտագործված գրականության ցանկ..... 21

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սովորողների հետ ինքնուրույն աշխատանքի կազմակերպումը արդիական է և ուսուցման գործընթացում մեծ դեր ու նշանակություն ունի, քանի որ ինքնուրույն աշխատանքը դիտարկվում է որպես ուսուցման միջոց: Աշակերտների գործունեությունը կարևոր է ինչպես դպրոցում, այնպես էլ կյանքի բոլոր բնագավառներում: Ինքնուրույն գործունեության նպատակը նոր սերնդին կյանքի իր զարգացման ուղուն , աշխատանքին նախապատրաստելն է: Ժամանակակից աշխարհում այն ավելի քան ակտուալ է, քանի որ ներառում է սովորողի ոչ միայն անձնային զարգացման և նրանց անկախության ձևավորման, այլև մատաղ սերնդի ստեղծագործական դաստիարակության խնդիրները: Այժմ աշխարհն ավելի արագ է զարգանում և անհրաժեշտ է սովորողին տալ հիմնարար գիտելիքներ և սովորեցնել ինքնուրույնություն, ստեղծագործական և քննադատական մտածողություն ցուցաբերել: Ինքնուրույնությունը անձնային որակ է: Այն սեփական կյանքը կազմակերպելու, սեփական հոգևոր ու մտավոր հնարավորությունները գիտակցելու, գնահատելու և ըստ այդմ իր զարգացման ուղին ընտրելու մարդու ընդունակությունն է: Ինքնուրույն աշխատանքը զարգացնում է սովորողների տրամաբանությունը, ճանաչողությունն ու ակտիվությունը:

Այսպիսով, ուսուցման գործընթացի կազմակերպման նոր ձևերը, մեթոդները և տեխնոլոգիաները պետք է նպաստեն մարդու ինքնուրույնության ձևավորմանը, հիմնարար գիտելիքների ձեռքբերմանը, կամային հատկանիշների, ստեղծագործական կարողությունների զարգացմանը:

Կրթական բարեփոխումների համատեքստում այսօր շեշտը դրվում է թե՛ կրթության, թե՛ ինքնակրթության, ինքնազարգացման ու ինքնակատարելագործման վրա: Ուստի դպրոցը պետք է կարողանա դառնալ սովորողների ինքնազարգացող, ինքնակատարելագործվող համայնք, ինչը կնպաստի երեխաների զարգացնող կրթության համար համապատասխան միջավայրի ստեղծմանը: Սովորողը աշխատում է լայն տեղեկատվական դաշտում, տեղեկատվության տարբեր աղբյուրների և նույն հիմնախնդրի մասին տարբեր տեսակետների հետ, որի արդյունքում ձևավորվում է սեփական տեսակետը: Այսպիսով, խթանվում է սովորողների ինքնուրույն, քննադատական, ստեղծագործական մտածողությունը:

Դպրոցական կրթությունն այսօր դիտարկվում է որպես բազային, հիմնարար կրթություն, որը ենթադրում է շարունակականություն հետագա ողջ կյանքի ընթացքում:

Սովորողի ինքնուրույնությունը արդյունավետ ուսումնառության միակ երաշխիքն է: Վատ արտահայտել սեփական մտքերը թերություն է, առավել մեծ թերություն է չունենալ սեփական մտքեր: Իսկ սեփական մտքեր առաջանում են միայն ինքնուրույն ձեռք բերած գիտելիքներից:

4. Ուշինսկի

ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆՈՒԹՅՈՒՆ

Գիտելիքների յուրացման գործընթացը իրականացնող ճանաչողական կարողություններն ու հմտությունները զարգանում են ինքնուրույն աշխատանքի ընթացքում: Ինքնուրույնության բարձր մակարդակը մատնանշում է մարդու սեփական ուժերի հանդեպ վստահության ինքնագիտակցության և հետևաբար նաև հավակնությունների բավարար մակարդակի առկայությունը: Սակայն, նման որակը դատարկ տեղում չի ձևավորվում: Հանրակրթական համակարգից պահանջվում է մշակել ինքնուրույնության կայացմանը սատարող ռազմավարություն և իրացնել այն ինչպես կրթության ու գնահատման համակարգով, այնպես էլ ուսուցման տեխնոլոգիաներով:

Ինքնուրույնության ձևավորման նախապայմանը ազատությունն է: Որպեսզի սովորողը ինքնուրույն ուսումնական գործունեություն ծավալի, նրան անհրաժեշտ է այդ հնարավորությունը տալ : Կրթության յուրաքանչյուր հաջորդ աստիճանում աշակերտի ազատության սահմանները պիտի ավելի ընդարձակվեն: Ինքնուրույնությունը կարող է ձևավորվել միմիայն համապատասխան գործունեության պրոցեսում: Եթե երեխային սովորեցնում ենք պարտադրաբար, եթե նրան ուսումնական գործունեության ազատություն, սխալվելու և սեփական սխալների հիման վրա ճշմարիտ ճանապարհի դուրս գալու իրավունք չենք տալիս, երբեք նրանից ինքնուրույն մարդ չի ձևավորվի: Եթե երեխան շատ թե քիչ խելացի է, կարող է լավ կատարել հանձնարարություններ, իսկ ահա ստեղծագործաբար աշխատել, խնդիր դնել, ծրագիր ու պլան կազմել և ինքնուրույն

իրականացնել դրանք՝ ի վիճակի չէ, քանի որ նա չունի ինքն իր հանդեպ այդ վստահությունը: Պարտադրանքը սպանում է մարդու մեջ աշխարհի հանդեպ ամեն մի հետքերը: Չկա հետքերություն՝ չկա կայուն ուսումնական մոտիվացիա, որը հիմնարար գիտելիքներ ձեռք բերելու գլխավոր երաշխիքն է:

Ինքնուրույն աշխատանքը մի կողմից արդեն ձեռք բերված ինքնուրույնության արտահայտությունն է, մյուս կողմից ինքնուրույնությանը նպաստող միջոց: Այսինքն՝ ինքնուրույն աշխատանքը նպաստում է ինքնուրույնության ձևավորմանը՝ որպես անհատի որակ: Ինքնուրույն աշխատանքները զարգացնում են սովորողների տրամաբանությունը, ճանաչողությունը ու ակտիվությունը:

Ինքնուրույնության գաղափարի համատեքստում ուսուցչի համար կարևոր խնդիր է դառնում ուսուցման գործընթացն աստիճանաբար ինքնուսուցման գործընթացի վերածելը:

Ինքնուրույն ուսումնական աշխատանքներ լավագույնս կարելի է իրականացնել ուսուցման գործընթացը մասնակիորեն հետազոտական գործընթացի վերածելով: Ուսումնական աշխատանքները, որ կատարում է սովորողը դպրոցում կամ տանը, պետք է ունենան իրենց մեջ հետազոտական գործունեության տարրեր և այդօրինակ գործունեության չափաբաժինը կրթության յուրաքանչյուր հաջորդ աստիճանում համապատասխան չափով պետք է ավելանա:

Ուսումնահետազոտական գործունեությունը ենթադրում է սովորողի ստեղծագործական ընդունակությունների արթնացում ու ակտիվացում: Ուսումնառությունը հետևողականորեն վերածելով ակտիվ ստեղծագործական աշխատանքի հանրակրթական դպրոցը դրանով իսկ պայմաններ կստեղծի այսպես կոչված ստեղծագործ (կրեատիվ) անձի ձևավորման համար, ինչը բոլոր ժամանակներում հիմա առավել ևս, համարվել ու համարվում է անձի ամենակարևոր որակը: Ստեղծագործական ակտիվության չափանիշներ կարող են համարվել ինտելեկտուալ նախաձեռնության դրսևորումը, օպտիմալ մոտիվացիայի առկայությունը, ստեղծագործական ընդունակությունների և կարողությունների զարգացման մակարդակը, ինքնուրույնության դրսևորումը և ուսումնափնացական գործունեության ինքնակազմակերպման ընդունակությունը:

Ինքնուրույնությանը բնորոշ են հետևյալ կարողությունները.

- առանձնացնել գլխավորը, տեսնել ընդհանուր օրինաչափությունը և կատարել ընդհանրացնող եզրահանգումներ
- հետևողական, տրամաբանորեն հիմնավորել իր գործողությունները և վերահսկել դրանք
- գիտելիքները կիրառել անձանոթ պայմաններում՝ հաճախակի բարդացնելով՝ ստեղծագործաբար, ոչ ստանդարտ մոտեցմամբ
- ստանալ արդյունքները՝ առանց օգնության դիմելու

Ընդհանուր առմամբ, տարբերակվում են աշակերտների ինքնուրույնության չորս մակարդակ.

Առաջին մակարդակ - պարզ վերարտադրողական ինքնուրույնություն: Այս մակարդակի ինքնուրույն գործունեությունը հատկապես վառ դրսևորվում է վարժությունների կատարման ընթացքում, որոնք պահանջում են գիտելիքների պարզ վերարտադրություն, երբ սովորողները, իմանալով կանոնները, իրենց ձեռքի տակ ունենալով պատրաստի նմուշը, ինքնուրույն լուծում են առաջադրանքները:

Ինքնուրույնության առաջին մակարդակ ունեցող աշակերտն առաջադրանքների կատարման ընթացքում անպայման կիրառում է իր ձեռքի տակ եղած օրինակը, նմուշը, մեթոդը: Եթե առաջադրանքը փոքր-ինչ չի համապատասխանում տրված նմուշին, ապա աշակերտը կդժվարանա լուծել այն: Ընդ որում, նա հաճախակի հրաժարվում է կատարել առաջադրանքն այն պատճառաբանությամբ, որ այդպիսի առաջադրանքներ դեռևս չի կատարել:

Ինքնուրույնության *երկրորդ մակարդակը* կարելի է անվանել ընտրովի ինքնուրույնություն: Այս մակարդակում ինքնուրույնությունը դրսևորվում է այսպես. աշակերտը մի շարք կանոններից, դատողությունների օրինակներից, սահմանումներից և այլն կարողանում է ընտրել մեկը և կիրառել այն նոր առաջադրանքների ինքնուրույն կատարման գործընթացում:

Ինքնուրույնության այս մակարդակում սովորողները կիրառում են մտավոր գործողություններ կատարելու կարողություններ՝ համեմատություն, վերլուծություն, համադրություն և այլն: Վերլուծելով առաջադրանքի պահանջները՝ աշակերտն ընտրում է արդեն ձեռք բերած գիտելիքներից, կարողություններից այն կարևորը, որն անհրաժեշտ է տվյալ առաջադրանքի կատարման համար:

Ինքնուրույնության *երրորդ մակարդակը* մասնակի-որոնողական ինքնուրույնությունն է: Այս մակարդակում աշակերտն առաջադրանքների կատարման ընթացքում կիրառում է առավել ընդհանրական կարողություններ, որոնք ձեռք է բերել այլ առարկաների և այլ

թեմաների ուսուցման ընթացքում: Նա կարողանում է կատարել ինքնավերահսկում և ինքնազնահատում, կարողանում է ինքնուրույն պլանավորել և կազմակերպել իր ինքնուրույն գործունեությունը: Սակայն այս մակարդակում դեռևս աշակերտը չի դրսևորում ստեղծագործական մոտեցում:

Ինքնուրույնության *չորրորդ մակարդակը* ստեղծագործական-հետազոտական գործունեությունն ծավալելու մակարդակն է:

Ինքնուրույն աշխատանքը պետք է կազմակերպել այնպես, որպեսզի այն համապատասխանի յուրաքանչյուր աշակերտի կարողություններին, այսինքն ինքնուրույն աշխատանքի համար նախատեսվող առաջադրանքները պետք է լինեն տարբերակված: Ուսուցիչը պետք է իր համար հստակեցնի տարբերակված ինքնուրույն աշխատանքի նպատակը՝ ապահովել յուրաքանչյուր աշակերտի կատարած աշխատանքի առավել բարձր արդյունավետությունը ինչպես դասի ժամանակ, այնպես էլ տանը: Դրա համար անհրաժեշտ կլինի հաշվի առնել յուրաքանչյուր աշակերտի անհատական առանձնահատկությունները, ՚հիշողության, մտածողության, նախապատրաստվածության մակարդակը և այլն:

Սովորողների ինքնուրույն գործունեության կազմակերպման ձևերը

Փորձը ցույց է տալիս, որ՝

- Ճիշտ կազմակերպված ինքնուրույն աշխատանքը պարբերաբար անցկացնելով՝ սովորողներն առավել խորը և ճկուն գիտելիքներ են ձեռք բերում, քան ուսուցչի կողմից պատրաստի գիտելիքների հաղորդման դեպքում:
- Ըստ դիդակտիկական նպատակի և բովանդակության տարատեսակ ինքնուրույն աշխատանքի կազմակերպումը նպաստում է սովորողների ճանաչողական և ստեղծագործական ունակությունների, մտածողության զարգացմանը:
- Ինքնուրույն աշխատանքի անցկացումն ըստ մանրամասն մշակված մեթոդիկայի՝ արագացնում է սովորողների՝ գործնական կարողությունների և հմտությունների ձևավորումը, իսկ այն իր հերթին դրականորեն է ազդում ճանաչողական կարողությունների և հմտությունների ձևավորման վրա:

- Ժամանակի ընթացքում դասերին ինքնուրույն աշխատանքի պարբերաբար կազմակերպման և տրված առարկայից տրվող տևային աշխատանքների բազմազան տեսակների հետ դրա համապատասխանեցման դեպքում մշակվում է ինքնուրույն աշխատելու հիմնարար կարողությունները:
- Ինչպես ցույց են տվել ուսումնասիրությունները, սովորողների ինքնուրույն աշխատանքն ունի որոշակի կառուցվածք: Այն իր մեջ ներառում է վեց հիմնական փուլեր.
  1. կազմակերպչական. Սա երեխաների աշխատանքային միջավայրի նախապատրաստումն է:
  2. բառարանների, հուշաթերթիկների բաշխում, որոնք անհրաժեշտ կլինեն աշխատանքի ընթացքում: Աշխատանքային միջավայրի նախապատրաստումը կարևորագույն պայման է արդյունավետ ինքնուրույն աշխատանքի կազմակերպման համար:
  3. նախապատրաստական. Այս փուլում ուսուցիչը սովորեցնում է կամ մեկ անգամ ևս հիշեցնում է երեխաներին հանգիստ նստել, չխանգարել իր ընկերներին, պահպանել լռություն և կարգուկանոն, ուշադիր աշխատել, ինքնաստուգում կատարել և այլն, այսինքն՝ այն ամենը, ինչը կապահովի աշխատանքի արդյունավետությունը:
  4. կողմնորոշիչ. Այս փուլում ուսուցիչը սովորեցնում է առաջադրանքի բովանդակությունը: Նա ստանալով առաջադրանք՝ ընթերցում կամ վերընթերցում է պայմանը, դիտարկում է առարկան կամ գծագիրը, ընթերցում է տեքստը և այլն: Այս փուլի ընթացքում սովորողն իմաստավորում է առաջադրանքը, առանձնացնում է, թե ինչ է տրված, թե ինչ պետք է իմանալ կամ կատարել, ինչպիսի գիտելիքներ և գործողություններ են պահանջվում աշխատանքի կատարման համար: Երեխաները ծանոթանում են հուշաթերթիկի բովանդակությանը: Բացի դրանից, այս փուլում ուսուցիչը կարող է բաշխել աշխատանքի պլանը: Պլանը կարելի է գրառել նաև գրատախտակին: Գրատախտակին փակցվում է նաև թեմայի շուրջ մշակված պաստառները, սխեմաները և այլն: Այս փուլում ձևավորվում է ուսումնական աշխատանք ծավալելու կարևորագույն կարողություններից մեկը՝ աշխատանքի համար կարևոր նյութեր ընտրելու կարողությունը:
  5. հիմնական փուլ. Այս փուլում կատարվում է ինքնուրույն աշխատանքը:

6. ամփոփիչ փուլ.Այս փուլում կատարվում է անդրադարձ: Ուսուցիչը գնահատում է, քննարկում է, վերլուծում ամբողջ դասարանի աշխատանքի ընթացքը, արդյունքները:

Նպատակահարմար է առաջադրանքի կատարման ստուգման համար առանձնացնել ևս մեկ կառուցվածքային փուլ

7. ստուգիչ փուլ, որի ընթացքում աշակերտը կատարելով առաջադրանքը՝ինքն իր սեփական նախաձեռնությամբ ստուգում է իր աշխատանքը և գնահատում այն, այսինքն՝ իրականացնում է ինքնաստուգում և ինքնավերահսկում:

Կազմակերպելով սովորողների ինքնուրույն աշխատանքը՝ ուսուցիչը պետք է որոշի .

- տվյալ ուսումնական նյութի ուսումնասիրման գործընթացի որ փուլում է նպատակահարմար կազմակերպել ինքնուրույն աշխատանքը
- ինքնուրույն աշխատանքի ինչ տիպ է անհրաժեշտ ընտրել և կիրառել գիտելիքների յուրացման տվյալ փուլում

Ինքնուրույն գործունեության կազմակերպումն ու անցկացումը պահանջում է հատուկ մոտեցում:Այդ պատճառով անհրաժեշտ է մանրամասն մշակել դասի պլանը, որոշել ինքնուրույն աշխատանքի տեղը դասի ընթացքում, բովանդակությունը ,դրա կազմակերպման ձևերն ու մեթոդները :Միայն այս դեպքում ինքնուրույն աշխատանքը արդյունավետ կընթանա: Ընդ որում, մանկավարժը պետք է նախատեսի աշխատանքի բարդության մակարդակը, ծավալը, հնարավոր սխալները, դժվարությունները, որոնք կարող են ծագել երեխաների մոտ՝ այդ աշխատանքի կատարման ընթացքում: Ինքնուրույն աշխատանքի կազմակերպման ընթացքում անհրաժեշտ է մտորել նաև սովորողներին ցուցաբերվող օգնության և ստուգման ձևերի մասին: Հատկապես տարրական դասարաններում ինքնուրույն աշխատանքի կազմակերպման նպատակով անհրաժեշտ է կիրառել բազմազան մեթոդական երաշխավորություններ, հուշաթերթիկներ: Դրանք նպաստում են արագ յուրացնել գործողությունների որոշակի հաջորդականություն կատարելու և սեփական գործունեությունը կազմակերպելու համար անհրաժեշտ կարողությունները:

Ինքնուրույն աշխատելու կարողությունները մշակվում են նպատակաուղղված վարժությունների և աստիճանաբար բարդացող առաջադրանքների միջոցով: Մինչ ինքնուրույն աշխատանքի համար առաջադրանքներ տալը, այդ առաջադրանքների տեսակները յուրացվում են նախապես ուսուցչի հետ միասին կատարվող աշխատանքների միջոցով: Այնուհետև առաջադրանքների այս կամ այն մասը կատարում են աշակերտները, և նրանք հնարավորություն են ստանում ամբողջ

առաջադրանքը կատարել ինքնուրույն: Ուսուցիչը պետք է որոշի առաջադրանքների տեսակը, դրա տեղը դասի ընթացքում, բացատրի նպատակը և կատարման քայլերի հաջորդականությունը, հետևի սովորողների աշխատանքին՝ անհրաժեշտության դեպքում ցուցաբերելով օգնություն առանձին աշակերտներին: Աշխատանքի ստուգումը ևս կատարվում է ուսուցչի ղեկավարությամբ: Վերջինս արդյունքների քննարկմանը մասնակից է դարձնում ամբողջ դասարանին:

Ինքնուրույն աշխատանքի հիմնական տեսակները կարելի է դասակարգել ըստ մի քանի հատկանիշների, որոնք միևնույն ինքնուրույն աշխատանքը բնութագրում են տարբեր տեսանկյուններից:

I Ինքնուրույն աշխատանքի դասակարգման հատկանիշներ՝ ըստ ուսումնական նպատակների

1. Հիմնարար գիտելիքների կրկնության և նոր նյութի ընկալմանը նախապատրաստող
2. Նոր նյութի ուսումնասիրությանը նպաստող
3. Գիտելիքները համակարգող
4. Որոշակի կարողություններ զարգացնող
5. Ստուգող, վերահսկող

II Ըստ ճանաչողական գործունեության բնույթի

1. Ըստ տրված նմուշի օրինակ՝ գրել տառեր, թվեր, սոսնձել տուփ և այլն, այսինքն՝ աշխատանքներ, որոնք առավելապես հիմնված են ընդօրինակման վրա: Այսպիսի աշխատանքների կատարման ընթացքում աշակերտների ինքնուրույն գործողությունները սահմանափակվում են պարզ վերարտադրման միջոցով՝ ըստ նմուշի կրկնելով գործողությունները: Այնուամենայնիվ, այսպիսի աշխատանքների դերը բավականին մեծ է:
2. Կառուցողական, որոնք ստեղծագործական մոտեցում են պահանջում: Ընդ որում, կամ ցույց են տալիս առարկան, որի շուրջ պետք է աշխատել, կամ էլ նշում են հարցը, թեման, որը պետք է բացահայտեն: Օրինակ՝ պատրաստել որևէ խաղալիք, հորինել շարադրություն որևէ թեմայով և այլն: Սովորողներին ներկայացվում է նշանակալի

ազատություն, ինքնուրույնություն ինչպես բովանդակության որոշման, այնպես էլ աշխատանքի հնարների ընտրության մեջ: Կառուցողական ինքնուրույն աշխատանքները սովորեցնում են վերլուծել իրադարձությունները, երևույթները, փաստերը, ձևավորում են ճանաչողական գործունեության հնարները և մեթոդները, նպաստում են ճանաչողության նկատմամբ ներքին դրդապատճառների զարգացմանը, պայմաններ են ստեղծում դպրոցականների մտավոր ակտիվության զարգացման համար: Այս տիպի ինքնուրույն աշխատանքները հիմք են ձևավորում աշակերտի ստեղծագործական գործունեության հետագա զարգացման համար;

2. Ստեղծագործական – հետազոտական, որոնք երեխաների ինքնուրույն գործունեության զագաթնակետն են հանդիսանում: Այդ աշխատանքները ամրապնդում են գիտելիքների ինքնուրույն որոնման հմտությունները: Դրանք ստեղծագործող անձի ձևավորման արդյունավետ միջոցներից են: Ստեղծագործական բնույթի ինքնուրույն աշխատանքները հնարավորություն են ընձեռնում աշակերտներին ձեռք բերել իրենց համար սկզբունքորեն նոր գիտելիքներ:

III Ըստ կազմակերպման ձևի

1. Ընդհանուր ճակատային, երբ բոլոր սովորողները կատարում են միևնույն աշխատանքը
2. Խմբային, երբ սովորողների տարբեր խմբեր աշխատում են տարբեր առաջադրանքների վրա,
3. Անհատական, երբ սովորողներից յուրաքանչյուրն աշխատում է հատուկ առաջադրանքների վրա:

IV Ըստ ինքնուրույն աշխատանքի ընթացքում դիդակտիկ նյութերի կիրառության

1. Աշխատանք դասագրքով, տեղեկատու գրականության շուրջ բառարաններ, հանրագիտարաններ և այլն: Տարրական դասարաններում մեծ տեղ է հատկացվում գրքի, գեղարվեստական տեքստի, նկարագարդման շուրջ կատարվող ինքնուրույն

աշխատանքին: Գրքի շուրջ ինքնուրույն աշխատելու կարողությունը սովորելուն նպաստող ամենակարևոր կարողություններից է: Առանց այդ կարողության յուրացման հնարավոր չէ իրականացնել գիտելիքների լիարժեք յուրացումը, քանի որ յուրացման գործընթացի կարևոր կառուցվածքային տարրերը, ինչպիսիք են՝ իմաստավորումը և ամրապնդումն իրականացվում է դասագրքի շուրջ կատարվող աշխատանքի ընթացքում: Գրքի շուրջ աշխատելու անկարողության պատճառով ուսումնական աշխատանքն աշակերտի համար դառնում է տանջալի աշխատանք: Գրքի շուրջ աշխատելու կարողությունների զարգացումն իրականացվում է բոլոր առարկաների դասերի ընթացքում:

2. Շարադրություններ ըստ հենակետային բառերի, նկարների շուրջ և այլն:

Դիտումներ և գործնական աշխատանքներ: Դիտումների համար Սովորողները հաշվում են , չափում, ստեղծում: Նրանք դիտարկում են առարկաները և երևույթները անմիջականորեն բնության մեջ, անցկացնում են փորձեր՝ կատարելով գործնական աշխատանքներ:

Դիտարկումների, փորձերի, գործնական և լաբորատոր աշխատանքների հետ կապված ինքնուրույն աշխատանքները ունեն շատ մեծ նշանակություն, քանի որ նպաստում են աշակերտների դիտողականության, հետազոտական կարողությունների և հմտությունների զարգացմանը:

4. Աշխատանք բաշխիչ կյուբերի կիրառմամբ

5. Գրաֆիկական աշխատանքներ

6. Ինքնուրույն աշխատանքներ, որոնք կախված են դիդակտիկ կյուբերի ստեղծման հետ: Սովորողները պատրաստում են ինքնաշեն գրքեր , ալբոմներ, զանազան թեմաներով քարտեր և այլն:

V Ըստ կատարման տեղի

1. Դասարանում

2. Արտադասարանական կամ արտադպրոցական ուսումնական միջոցառումների ժամանակ

3. Տանը

Իսկ ի՞նչ ծավալով և ի՞նչ բնույթի առաջադրանքներ են անհրաժեշտ առաջադրել ինքնուրույն կատարելու համար: Այսպես.

1. Առաջադրանքների ծավալը պլանավորելու համար, անհրաժեշտ է հաշվի առնել սովորողների աշխատանքի տեմպը: Ժամանակը ճիշտ կազմակերպելու համար պետք է նախապես կատարել ինքնուրույն աշխատանքի համար պլանավորված առաջադրանքը: Այդ դեպքում մենք առաջադրանքի կատարման համար ուսուցչի կողմից ծախսված ժամանակը անհրաժեշտ է բազմապատկել երեքով, հենց հատկապես այդքան բույն է անհրաժեշտ առաջադրանքի կատարման համար: Առաջադրանքի կատարման ընթացքում ուսուցիչը կարող է հասկանալ, թե ինչ տարրեր կարող են արգելակել կամ արագացնել սովորողների աշխատանքը:

2. Սովորողների ինքնուրույն ուսումնական գործունեության համար նախատեսված առաջադրանքերի բնույթը անհրաժեշտ է աստիճանաբար բարդացնել:

3. Առաջադրանքները պետք է ընտրել այնպես, որ նպաստեն դրանց նկատմամբ հետաքրքրության զարգացմանը:

4. Սովորաբար, աշակերտները ոչ միաժամանակ են ավարտում ինքնուրույն աշխատանքը: Ինքնուրույն աշխատանքների համար առաջադրանքներ ընտրելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել, որ գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների յուրացման գործընթացում սովորողներից պահանջվում է տարբեր ժամանակահատված: Այդ պատճառով նպատակահարմար է նախապես պատրաստել առաջադրանքներ, լրացուցիչ առաջադրանքներ՝ արագ աշխատող աշակերտների համար:

5. Դժվար է ընտրել այնպիսի առաջադրանքներ, որոնք համապատասխանում են բոլոր աշակերտների ներուժին: Եթե առաջադրվում է պարզ, միատիպ վարժություններ, օրինակ՝ բազմապատկման կամ բաժանման, ապա առաջադրանքների տարբերակումը կարգավորվում է ծավալով: Առավել դժվար է, օրինակ ընտրել յուրաքանչյուր աշակերտի ներուժի համապատասխան առաջադրանքներ: Այդ պատճառով նպատակահարմար է առաջադրել տարբերակված առաջադրանքներ՝ հաշվի առնելով սովորողների առանձին խմբերի ներուժը:

Սակայն պետք է նշել, որ ըստ բարդության աստիճանի տարբեր առաջադրանքներ ընտրելը բավականին բարդ է: Ընտրել հեշտ առաջադրանք, որը համապատասխանում է թույլ աշակերտի ներուժին, դժվար չէ: Բայց այստեղ մի մեծ վտանգ է թաքնված: Եթե թույլ կարողություններ ունեցող աշակերտը դասից դաս անընդհատ դյուրին աշխատանք կատարի նույն պահանջով, ապա այդպես կարող ենք խորացնել նրա զարգացման հետ կապված խնդիրները: Այդ պատճառով այդպիսի սովորողների համար

ճանաչողական առաջադրանքների ընտրության ընթացքում ուսուցիչն իր առջև նպատակ է դնում. սկզբում աշխատանքում ներառել պարզ առաջադրանքներ, ապա աստիճանաբար յուրացման համար ներմուծել առավել բարդ նյութեր:

6. Ինքնուրույն աշխատանքի համար նախատեսված առաջադրանքները ցանկալի է, որ աշակերտներից պահանջեն կամային ջանքեր:

7. Ինքնուրույն աշխատանքի համար ցանկալի է առաջադրել այնպիսի առաջադրանքներ, որոնց կատարման համար կպահանջվի գիտելիքների կիրառում նոր իրավիճակներում: Միայն այդ դեպքում ինքնուրույն աշխատանքը կնպաստի սովորողների ճանաչողական ունակությունների ձևավորմանը և նախաձեռնողականության դրսևորմանը:

8. Ցանկալի, որ ինքնուրույն աշխատանքի համար նախատեսվող առաջադրանքները հետաքրքրեն սովորողներին:

9. Առաջադրանքների բովանդակությունը պետք է մատչելի լինի աշակերտին, հենված լինի երեխաների կենսափորձի վրա, բայց մինևույն ժամանակ գտնվի նրանց զարգացման «մերձակա գոտում» , պարունակի որոշակի դժվարություն, որը երեխան կարող է հաղթահարել:

10. Յուրաքանչյուր թեմայի շուրջ առաջադրանքների ընտրության ընթացքում պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել հասկացության բոլոր հատկանիշների բազմակողմանիորեն ամրապնդմանը, հստակ առանձնացնել այն կարողություններն ու հմտությունները, որոնք անհրաժեշտ է ձևակերպել և ամրապնդել: Պատահականության բացառումը նպաստում է դասի արդյունավետության բարձրացմանը:

11. Առաջադրանքների համակարգը պետք է կազմակերպել փուլ առ փուլ: Անհրաժեշտ է սկսել տիպային առաջադրանքներից, մանրամասն բացատրել դրանց լուծման մեթոդները: Ընդ որում աշակերտներին պետք է առաջարկել գործողություններ կատարել ըստ օրինակի:

Այնուհետև անհրաժեշտ է առաջադրել նույնատիպ առաջադրանքներ:

Հետո կարելի է առաջարկել առաջադրանքներ՝ չափազանց համառոտ հրահանգ տալով:

Վերջին փուլում անհրաժեշտ է առաջարկել առաջադրանքներ ամբողջովին ինքնուրույն կատարման համար: Այս փուլում նպատակահարմար է սովորողներին առաջարկել ստեղծագործական բնույթի առաջադրանքներ:

Ինքնուրույնությունը ձևավորվում է աստիճանաբար՝ երեխայի յուրաքանչյուր տարիքային փուլում, ընդ որում յուրաքանչյուր տարիքում այն ունի տարբեր հատկություններ և դրսևորման ձևեր: Միևնույն ժամանակ, յուրաքանչյուր տարիքային փուլում անհրաժեշտ է որպեսզի երեխաների ինքնուրույնության ձգտումը խրախուսվի մեծերի կողմից համապատասխան չափաբաժիններով և ռացիոնալ կերպով՝ զարգացնելով անհրաժեշտ հմտություններ և կարողություններ երեխաների մեջ:

Ինքնուրույնությունը սերտորեն կապված է այնպիսի հոգեբանական հատկանիշի հետ, ինչպիսին է երեխայի կամքը, որի շրջանակներում երեխան գիտակցված կերպով կարգավորում է սեփական վարքը և գործունեությունը: Վերջիններս, իրենց հերթին, դրսևորում են երեխայի կարողության մեջ՝ հաղթահարել դժվարությունները, որոնք հանդիպում են առաջադրված նպատակին հասնելու ճանապարհին:

Գիտակցելով, որ ինքնուրույնությունը անձի կարևորագույն բաղադրիչներից մեկն է, բազմաթիվ ժամանակակից գիտնականներ ուշադրություն են կենտրոնացրել դրա եղջան ուսումնասիրության վրա: Իսկապես, ինքնուրույնության դաստիարակման խնդիրը ենթադրում է այդ ֆենոմենի հստակ սահմանում և դրա հատկանիշների առանձնացում:

Դառնալ ինքնուրույն և նախաձեռնող – օբյեկտիվ անհրաժեշտություն է և յուրաքանչյուր երեխայի բնական պահանջ: Սակայն, ինքնուրույն գործելու ունակությունը չի բացառում կողմնակի օգնության հնարավորությունը և, նույնիսկ, ցանկալիությունը:

Ինքնուրույնությունը սահմանվում է ոչ միայն որպես ազատություն արտաքին ազդեցություններից և պարտադրանքներից, այլև որպես ընդունակություն հակազդել արտաքին ազդեցություններին և վերամշակել դրանք սեփական գիտակցության մեջ:

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ստեղծագործական ընդունակությունները հարկավոր է զարգացնել երեխաների մոտ սկսած ամենավաղ տարիքից:

Գոյություն ունի կարծիք, որ ստեղծագործականությունը անձի բնածին հատկությունն է, որոշ երեխաների մոտ այն առկա է, որոշների մոտ՝ ոչ: Սակայն, բազմաթիվ հոգեբանական և մանկավարժական հետազոտությունների արդյունքում պարզ է դարձել, որ բնածին կարող են լինել միայն ստեղծագործականության հակումները: Որպեսզի դրանք դառնան ստեղծագործական մոտեցումներ և ճկուն միտք, այդ հակումները պետք է մշտապես զարգացնել:

Տվյալ խնդրի շուրջ առկա որոշ գրական աղբյուրների ուսումնասիրությունը ցույց է տվել, որ ստեղծագործականության խնդիրը տարբեր կերպ է մեկնաբանվում տարբեր հեղինակների, մասնագետների կողմից: Այսպես օրինակ, Ե. Տունիկը, ով զբաղվել է Է. Տրրնսի գիտական հայացքների խորին ուսումնասիրմամբ, ըստ վերջինիս հայեցակարգի մեկնաբանում է ստեղծագործականությունը, որպես անձի ընդունակություն, որը մշտապես գտնվում է զարգացման գործընթացում և կախված է բազմաթիվ ներքին և արտաքին պայմաններից, գործոններից:

Յեղիսակն առանձնացնում է ստեղծագործականության հետևյալ չափանիշները.

- Մտքի սահունություն
- Մտքի ճկունություն
- Մտքի յուրօրինակություն
- Մտքի մշակվածություն
- Լեյտեսը նշում էր, որ ստեղծագործականությունը հզոր գործոն է հանդիսանում անձի զարգացման գործընթացում, որով բնութագրվում է տվյալ անձի կարողությունը փոխելու, հրաժարվելու կարծրատիպերից, ազդելու շրջակա իրականության վրա:

Այսպիսով, ստեղծագործականությունը սահմանվում է, որպես անձի ընդունակություն ծնելու նոր գաղափարներ գործունեության այս կամ այն ոլորտում, որոնք կնպաստեն առաջադրված խնդիրների էլ ավելի արդյունավետ լուծմանը: Այս ընդունակությունը կարող է արտահայտվել աճի մտածողության, ընկալման, երևակայության, Էմոցիաների, ինչպես նաև իր գործունեության արդյունքների մեջ:

Յայտնի են նաև ստեղծագործականության և ինքնուրույնության որոշ տարիքային առանձնահատկություններ: Այսպես, օրինակ, Ա. Բելլոուսովան կարծում է, որ վաղ մանկական տարիքում ստեղծագործականության խթանման վրա մեծապես ազդում են Էմոցիաները:

Սակայն ստեղծագործական գործընթացի կարգավորման զգացմունքային,

Էմոցիոնալ հիմքի առկայությունը դեռևս չի սպառում այս ֆենոմենի զարգացման մեխանիզմը երեխաների մոտ: Գոյություն ունեն նոր գաղափարների ստեղծման նաև այլ տեխնոլոգիաներ: Օրինակ, զարգացնող ուսումնառության հայեցակարգում ստեղծագործական գործընթացը կապվում է տեսական մտածողության հետ:

Դպրոցում աշակերտների ստեղծագործականության խթանման գործում կարևոր նախապայման է մանկավարժի ներազդեցությունը նրանց մտածողության գործընթացի վրա:

Այսպիսով, ստեղծագործականությունը աշակերտի ներքին ակտիվությունն է, որը կապված է նրա հետաքրքրությունների, բնավորության և անձի առանձնահատկությունների, մտածողության առանձնահատկությունների հետ: Ստեղծագործական մտածողությունը սովորողին հնարավորություն է տալիս կանխատեսել այս կամ այն երևույթի, իրադարձության զարգացումը, նոր գաղափարներ ստեղծել, սեփական տեսակետն ու դիրքորոշումը հիմնավորելու համարփաստեր ու փաստարկներ գտնել, ձեռք բերած գիտելիքները կիրառել այլ՝ ոչ ստանդարտ իրավիճակներում, մտավոր փորձարարություն անել:

Ջերոմ Բրուները 20-րդ դարի ԱՄՆ-ի ամենահայտնի և ազդեցիկ հոգեբան մանկավարժներից է: Նա համոզմունք էր հայտնում, որ իրական ուսուցումը անհատական որոնումների արդյունք է, որ սովորողները նոր մտքեր կամ գաղափարներ են կառուցում՝ հիմնվելով իրենց ներկա և մինչ այդ ունեցած գիտելիքների վրա: Նա դեմ էր՝ երեխային դաստիարակելու որպես ուղղակի ինֆորմացիա ընկալող: Նրա համար երեխաներն ինքնուրույն խնդիր լուծողներ են, ինքնուրույն են ճանաչում աշխարհը և պատրաստ են հետազոտել այն: Ուսուցիչը պետք է քաջալերի սովորողներին ինքնուրույն սկզբունքներ որոնելու: Ուսուցման դոգմատիկ բնույթը պետք է փոխարինվի ուսուցման մեկ այլ ձևով, ուր ուսուցիչը պետք է քաջալերի աշակերտներին՝ ինքնուրույն սկզբունքներ որոնելու: Ուսուցիչը և աշակերտը պետք է մտնեն ակտիվ երկխոսության մեջ: Բրյուների աշխարհահռչակ թեզը մեծապես ուղղված է սովորողին՝ որպես ինքնուրույն և ուսումնառության պատրաստ էակի ընկալմանը:

Ստեղծագործական ունակությունները զարգացնելու համար կան մի շարք մեթոդներ: Այդ մեթոդներից են՝

Կիսատ նախադասություն

Ես այսօր սովորեցի ...

Ինձ զարմացրեց ...

Այսօրվա դասի ամենաօգտակար բանը ...

Ինձ հետաքրքրեց ...

Այս դասի ժամանակ ինձ ամենաշատը դուր եկավ ...

Մի բան, որ չհասկացա ...

Մի բան, որ կուզեի ավելին իմանալ ...

Այս դասից հետո ես զգում եմ ...

Այս դասից ավելին կսովորեի, եթե ...

Կենտրոններով աշխատանք

Այսպիսով, սովորողների մոտ ստեղծագործական ունակությունները զարգացնող մեթոդները շատ են: Յուրաքանչյուր ուսուցիչ ինքն է որոշում երբ, որտեղ և ինչպես դրանք կիրառել:

ԵՉՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Հետագոտելով սովորողների մեջ ինքնուրույնության և ստեղծագործական ունակությունների զարգացումը դասավանդման ընթացքում, հանգել եմ այն եզրակացության, որ ժամանակակից աշխարհում կրթական զարգացումները արագ են ընթանում: 21-րդ դարի սովորողը պետք է պատրաստ լինի քայլել կյանքին համաչափ: Այս գործում իր մեծ դերն ունի դպրոցը, որը պետք է պատրաստի սովորող, որն օժտված է 21-րդ դարի հմտություններով՝ ինքնուրույնություն, վերլուծական և քննադատական մտածողություն:

Կրթության բովանդակությունն արտահայտում է հասարակության սոցիալական պատվեր: Ժամանակակից աշխարհն, իր կառուցվածքային փոխակերպումներով, պահանջում է անձի այնպիսի կարողությունների ձևավորում, որոնք հնարավորություն կտան կողմնորոշվել տեղեկատվական հոսքում, դրսևորել ստեղծագործական, վերլուծական կարողություններ: Հարափոփոխ կյանքի բոլոր ոլորտներում, համակարգային տեղաշարժերի հետ միաժամանակ, անհրաժեշտ է նոր ուղիներ որոնել ավանդական կրթական միջավայրը ինտերակտիվ միջավայրի փոխելու համար, որտեղ աշակերտը ազատ է արտահայտելու իր մտքերը, ստեղծագործական մոտեցում ցուցաբերելու, քննադատելու և վերլուծելու: Ժամանակակից կրթական համակարգում գլխավորը ոչ թե տեղեկատվությունը յուրացնելը, այլ դրա հետ ակտիվ աշխատելը պետք է լինի, որն էլ հենց ենթադրում է ինքնուրույն, քննադատական ու ստեղծագործական մտածողություն: Միայն գիտելիքների և սեփական փորձառության ակտիվ ձեռքբերումը, դրանց կիրառման հիման վրա նորանոր գիտելիքների ինքնուրույն յուրացումը կարող է համապատասխանել ժամանակակից մարդու պահանջմունքներին: Այս ամենի մեջ շատ կարևոր և առանցքային է մանկավարժի դերը: Նրա խնդիրն է ստեղծել այնպիսի բարենպաստ պայմաններ, որի պարագայում սովորողները հետաքրքրված և շահագրգռված կլինեն ուսումնական գործընթացով, կձգտեն ակտիվության, նախաձեռնողականության և ինքնուրույնության: Այս ամենին հասնելու համար պետք է աշխատել նոր մեթոդներով և նոր մոտեցումներով:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Կ. Թորոսյան, Կ. Չիբուխյան, Մ. Մանուկյան Մեթոդական աշխատանքը դպրոցում, Չանգակ հրատարակչություն, 2014
2. Ս Խաչատրյան – Ուսուցման արդյունավետ հնարներ, Երևան 2020
3. Լ. Հակոբյան -Աշակերտների ինքնուրույն գործունեության կազմակերպման ձևերը
4. Ա. Մխիթարյան- Ջ. Բրունտերը և նրա մանկավարժական մոտեցումները
- 5 .Կ. Ուշինսկի Մանկավարժական ընտիր երկեր, Լույս հրատարակչություն, Երևան 1997
6. Lib.amedu.am